

Økt byliv på Akershus Festning

– strategier og tiltak

Akershus festning skal styrkes som destinasjon og bli en kulturhistorisk motor i sentrumsutviklingen i Oslo

Sammendrag

Den indre delen av Akershus festning, vest av Kongens gate og sør av Myntgata, er en uvurderlig kulturhistorisk skatt som bør eksponeres i sin fulle bredde. Festningens sentrale plassering i Oslo og dens godt bevarte middelalderbygg, renessansearkitektur og militære anlegg fra senere epoker tilsier at den bør rendyrkes som et referansepunkt for byens befolkning og besøkende.

Akershus festning er i stor grad todelt. Indre og ytre festning er svært forskjellige både i arkitektonisk uttrykk og med hensyn til aktivitet. Det overveiende militære preget på ytre festning innebærer en områdeforvaltning som ivaretar Forsvarssektorens sikkerhetsbehov. Samtidig er det ingen tvil om at strenge sikkerhetsregimer kommer i konflikt med Bystyrets ønske om at festningen skal åpnes for økt byliv.

Prosjektgruppen mener at en reell åpning av Akershus festning fordrer at de to festningsdelenes respektive profiler rendyrkes. Sikkerhetsbehovet på ytre festning kan dekkes bedre om området mer entydig reserveres for militær virksomhet. På samme måte kan indre festning åpnes på en langt mer offensiv måte om den fritas for sikkerhetsregimet som i dag gjelder for hele festningsområdet.

En åpen festning vil bidra til revitalisering av området rundt. Hornverket, Kontraskjæret, Rådhusplassen, Myntgata 2, Christiania Torv, Bankplassen, Vippetangen, Kornsiloen, Tenaljeplassen, Fiskehallen, Oslo havn og Kvadraturen vil styrke festningens posisjon i byen, samtidig som disse stedene vil nyte godt av at festningen framstår som en tilgjengelig og innbydende attraksjon. Vi ser festningen som en kulturhistorisk motor i videreutviklingen av Kvadraturen og Oslo sentrum.

For å åpne kulturskatten Akershus festning for økt byliv framhever vi to strategiske hovedspor:

1. Utvikling av indre festning til en moderne sivil formidlingsarena.

Det foreligger framskredne planer innad i Forsvaret for utvikling av indre festning til en moderne rekreasjons- og kulturattraksjon. Planene er i full overensstemmelse med oppdraget prosjektgruppen har blitt bedt om å løse. Prosjektgruppen anbefaler at Oslo kommune slutter seg til hovedprinsippene i disse planene.

2. Utstrakt samhandling mellom aktørene på Akershus festning og omgivelsene rundt.

Vi anbefaler etablering av en permanent koordineringsgruppe med deltakelse fra Oslo kommune og Forsvarssektoren. Gruppen bør ha en bred tilnærming til samhandling og operere med et stort tiltaksmangfold i sitt kortsiktige og langsiktige arbeid.

Vi håper denne rapporten vil bidra til at festningen gis den plass i Oslo som den, og publikum, fortjener.

Innhold

En åpen festning	5
1 Prosjektgruppens mandat og sammensetning	6
2 En bærekraftig festning	7
3 Nasjonalmonumentet Akershus festning	10
4 Dagens bruk av Akershus festning	11
4.1 Forsvaret	11
4.2 Seremoniell arena	11
4.3 Turistattraksjon, rekreasjonsområde og besøksmål	12
5 Aktørmangfoldet på Akershus festning	13
5.1 Forsvarsaktørene på Akershus festning	13
5.2 Kulturaktørene på Akershus festning	14
5.3 Serveringstilbud på Akershus festning	15
6 Festningens tilgjengelighet	17
6.1 Adkomst	18
6.2 Åpningstider	19
6.3 Vakt hold og sikring	20
6.4 Universell tilgjengelighet	20
6.5 Synlighet i byen	20
7 Visjon for økt byliv på Akershus festning	21
7.1 Utvikling av indre festning til en moderne sivil formidlingsarena	22
7.2 Festningen og omgivelsene rundt – muligheter for økt byliv	24
7.3 Etablering av et permanent samarbeidsorgan	33
8 Handlingsplan	34
8.1 Kortsiktige tiltak	34
8.2 Langsiktige tiltak	36
9 Konklusjon	37
Vedlegg	38

Foto: Byantikvaren

Akershus festning har flere innganger som bare delvis er i bruk og har potensial for enkelte nye adkomster, uten at det går på bekostning av de høye kulturminneverdiene.

En åpen festning

Oslos havnefront er i sterk utvikling. Tunge kulturaktører preger hovedstadens sjønære sentrum på en helt annen måte enn tidligere, og inviterer publikum til store opplevelser. Bjørvika med Operaen, Munch-museet og nye Deichmanske bibliotek danner en akse til det nye Nasjonalmuseet ved Rådhusplassen og Astrup Fearnley-museet på Tjuvholmen.

Men i dag brytes denne aksen på midten, av Akersneset og den bakenforliggende Kvadraturen. Oslo kommune har i mange år jobbet med strategier og planer for å aktivisere Kvadraturen og havnefronten rundt neset slik at områdene blir bedre integrert i byveven. Denne rapporten omhandler det tredje elementet som må med for at en slik kulturakse skal fungere – Akershus festning.

Festningens kulturhistoriske ressurser står i skarp kontrast til den begrensede rollen anlegget spiller i bybildet. I motsetning til Vippetangen og Kvadraturen, faller Akershus festning utenfor Oslo kommunes umiddelbare kontroll, idet den eies av Staten ved Forsvarsdepartementet.

Siden Oslo bystyre «fjordbyvedtak» i 2000 har kommunen arbeidet for å åpne hovedstaden mot fjorden. Man har systematisk tilrettelagt for framtidsrettet næringsvirksomhet, rekreasjon og boligutvikling langs vannet. Kommunens vedtak i 2008 om Fjordbyplanen var startskuddet for et omfattende arbeid for å etablere en sammenhengende havnepromenade som binder fjorden sammen med byen.¹

Vedtaket i Oslo Bystyre fra oktober 2018, der Byrådet ble bedt om å ta «initiativ overfor Regjeringen for å begynne et langsiktig og gradvis arbeid for økt byliv på Akershus festning»,² må forstås på bakgrunn av at festningen oppleves utilgjengelig. I stedet for å trekke publikum inn fra promenaden i vest og Kvadraturen i øst, framstår festningens fasade nesten like uinntakelig som den var ment å gjøre da den ble bygget.

Vi vil i denne rapporten operere med et skille mellom indre og ytre festning. Indre festning, som henvender seg til Rådhusplassen, ligger vest av Kongens gate og sørvest av Myntgata og omfatter middelalder-festningen og utbyggingen av forsvarsverket fram til 1700-tallet. Bygningsmassen på ytre festning, som ligger nærmest Bjørvika og øst av Kongens gate, dateres fra 1700-tallet og fram til 2000-tallet. Vårt klare inntrykk er at Oslo kommune og Forsvarssektoren langt på vei har sammenfallende ønsker for fremtidig bruk og videreutvikling av det indre festningsområdet.

Revitalisering av denne delen av festningen vil kunne bidra til å skape bedre sammenheng i Oslo sentrum og understøtte Forsvarssektorens arbeid for å utvikle indre festning som arena for historieformidling, kulturopplevelser og rekreasjon.

Denne rapportens formål er å beskrive hvordan festningen kan åpnes opp for og forsterke bylivet som omgir den, på en måte som harmonerer med dens seremonielle funksjon og som ivaretar festningens verdighetsprofil og bruk som representasjonssted for regjeringen.³ Intensjonen er at rapporten skal være et supplement til pågående prosesser i Oslo kommune og i Forsvarssektoren.

¹ For utfyllende informasjon om «fjordbyvedtaket», Bystyrets vedtak og den videre planleggingsvirksomheten, se Oslo kommune (Plan- og bygningsetaten, Avdeling for byutvikling), «Fjordbyplanen», vedtak 2008 (<https://www.oslo.kommune.no/slik-bygger-vi-oslo/fjordbyen/#gref>).

² Vedtak datert 24.10.2018 i Bystyret i Oslo kommune (sak 325, Festningen tilbake til byen).

³ For mer om festningens verdighetsprofil, se dokument «Verdighet» fra Forsvarsbygg og Forsvaret blant vedleggene.

Prosjektgruppens mandat og sammensetning

Prosjektgruppen for økt byliv på Akershus festning (heretter «prosjektgruppen») ble ned-satt etter møte mellom Forsvarsdepartementet og Oslo kommune 29.5.2019. Gruppens mandat, som ble godkjent av Byrådsavdelingen i november 2020, har vært å

- Samarbeide om å utvikle strategier og tiltak på kort og lang sikt som kan bidra til økt byliv på Akershus festning.
- Etablere et fast samarbeidsforum slik at arbeidet blir langsiktig og effektivt.
- Utarbeide en rapport i form av en tiltaksliste (kort og lang sikt) med tilhørende strategier for gjennomføring.
- Utarbeide forslag til langsiktige strategier som kan bidra til mer helhetlig tenkning i området og mellom aktørene.⁴

Prosjektgruppen har sett på mulighetene for å fremme Akershus festning som en naturlig forlengelse av publikumstilbudet i de nærliggende byområdene. Arbeidet har bestått av befaringer og møter – både fysisk og digitalt. Pandemi-nedstengningen av Oslo har vanskeliggjort de fysiske befaringene. Arbeidet har derfor tatt lengre tid enn forutsatt.

Prosjektgruppen har bestått av aktører fra sivil og militær sektor:

Oslo kommune:

Plan- og bygningsetaten, Byantikvaren, Kulturetaten, Utdanningsetaten, Eiendom- og byfornyelsesetaten og Oslo Havn. Det har også vært dialog med Bymiljøetaten.

Forsvarssektoren:

Forsvarsbygg, Forsvarets museer og Akershus kommandantskap. I tillegg har den sivile Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur (SAKK) deltatt i drøftelsene.⁵

Denne sammensetningen, som inkluderer de sentrale offentlige aktørene i området, har sikret at styrende dokumenter, strategier og tiltak fra Oslo kommune og Forsvarssektoren har blitt hensyntatt i prosessen. Av særlig relevans for herværende rapport vil vi nevne:

Oslo kommune:

- FNs bærekraftsmål
- Kommuneplanen
- Kulturmiljømeldingen
- Arbeidet for å etablere videregående skole i Myntgata 2
- Satsningen Bilfritt byliv
- Satsningen «Oppdag Kvadraturen»
- Handlingsprogram for økt byliv
- Fjordbyplanen, derunder kommunale planer for Vippetangen, Akershusstranda og Havnepromenaden

Forsvarssektoren:

- FNs bærekraftsmål
- Festningens verdighetsprofil (utarbeidet av Forsvaret/Forsvarsbygg)
- Bestemmelser av sikkerhetsmessig art som regulerer bruk av festningen i dag
- Akershus festning som kulturdestinasjon – en mulighetsstudie

⁴ Mandat for prosjektgruppen «økt byliv på Akershus festning», datert 23.11.2020. Se vedlegg.

⁵ For en komplett liste over personer som har deltatt i arbeidet, se vedlegg.

En bærekraftig festning

Utvikling av festningen må sees i sammenheng med FNs bærekraftsmål. Forsvarsbygg har definert festningene som områder der bærekraftsmålene raskest kan prioriteres. Både for Oslo kommune og forsvarssektoren er oppnåelse av FNs bærekraftsmål et satsingsområde. Byrådets viktigste prioriteringer er sosial utjevning, arbeid til alle og kampen mot klimaendringene.

Bekjempelse av klimaendringer og redusering av forskjeller er grunnleggende skritt på veien mot bærekraftsmålene. Bærekraftsmål nummer 10 «Mindre ulikhet» og nummer 13 «Stoppe klimaendringene», er i tråd med byrådets prioriteringer og målene i kommuneplanens samfunnsdel, og er dermed sentrale for arbeidet i kommunen.

Prosjektgruppen anser at videreutvikling av festningsområdet må være nært knyttet til bærekraftsmålene, og vil trekke fram følgende momenter:

- Festningsområdet er kostnadsfritt tilgjengelig for alle. Dette er et viktig premiss som bidrar til utjevning av forskjeller, og må beholdes.
- Festningen gir gode rekreasjonsmuligheter.
- Ivaretagelse av eldre bygg og kulturminner fremfor å bygge nytt, er viktig for å redusere klimautslipp.
- Etablering av sykkelkur og parkering for sparkesykler er viktige tiltak for å imøtekomme enkel og miljøvennlig adkomst.

Kart: Oslo kommune (Plan- og bygningsetaten)

Foto: Jiri Havran

Akershus festning formidler 700 hundre år norsk historie og er i dag regjeringens representasjonslokale.

Foto: Johannes Stage

Akershus festning var okkupert av tyskerne under 2. verdenskrig og spilte en spesiell rolle som fengsel og rettersted. Bildet viser den norske overtakelsen av festningen den 11. mai 1945, og har blitt et viktig symbol på den tyske kapitulasjonen i Norge.

Nasjonalmonumentet Akershus festning

Akershus festning ligger med sin 700 år lange historie strategisk til ytterst på Akersneset. Håkon 5. Magnusson anla borgen omkring år 1300 som sete for kongens representanter. På 1600-tallet ble anlegget bygget om til et renessanseslott omgitt av en bastionfestning. Deler av anlegget ble også benyttet som fengsel og straffarbeidsanstalt fra 1820. Festningens rolle under den andre verdenskrig har gitt området en spesiell plass i det norske folks bevissthet.

Akershus festning er et av de viktigste nasjonalmonumentene vi har i Norge. Den store tidsdybden i festningsverkets arkitektur reflekterer ulike kapitler i norsk og skandinavisk historie. Riksantikvaren uttrykker det slik i Forskrift om fredning av Akershus festning:

Akershus er enestående blant våre nasjonale festningsverk, med middelalderborg og renessanseslott omgitt av forsvarsverk som viser en sammenhengende militærteknologisk utvikling fra høymiddelalderen til 1800-tallet og oppbygging av den selvstendige norske statsmakten fra 1814 til i dag.⁶

Dette unike kulturmiljøet åpner fortiden for de besøkende. Som et fysisk uttrykk for samfunnsutviklingen gjennom mer enn 700 år, inviterer festningen til dypdykk i norsk historie.

Arealene innenfor festningsmurene eies av staten ved Forsvarsdepartementet og forvaltes av Forsvarsbygg. Festningens forterreng og randsone har et blandet eierskap. Staten ved Justisdepartementet eier bygningene som brukes av politiets rytterkorps, Oslo Militære Samfund eier sin egen bygning, mens grunnen eies av staten ved Forsvarsdepartementet. Oslo kommune ved EBY eier Myntgata 2, Kontraskjæret og arealene i Kongens gate, samt deler av arealene på Vippetangen.

Bymiljøetaten forvalter disse arealene, fjellanlegget under indre festning og adkomstarealene inn til anlegget. Oslo Havn eier og forvalter havnearealene langs Akershusstranda og større deler av Vippetangen.

Forsvarsbygg har som eiendomsforvalter ansvaret for arealdisponering, drift, vedlikehold, utleie og tilrettelegging av festningen for allmenn bruk. Forsvarsbygg har også ansvar for å videreutvikle festningen som arena for historieformidling, kulturvirksomhet, reiseliv og rekreasjon med langsiktig mål om å styrke festningens evne og forutsetninger for selvfinansiert virksomhet.

Dagens bruk av Akershus festning

4.1 Forsvaret

På Akershus festning ligger Forsvarsstabens hovedkvarter samlokalisert med Forsvarsdepartementet.

Her finner vi også hovedkvarter for Forsvarets høgskole og Forsvarets fellestjenester. Rundt 1500 militært ansatte har sitt daglige virke på festningen. Den militære virksomheten er i dag lokalisert både på indre og ytre festning, men med hovedvekt på den ytre delen.

4.2 Seremoniell arena

Akershus festning er et nasjonalsymbol på grunn av sin rolle for konge- og statsmakt. Akershus festning og slott er fast seremoniell arena under statsbesøk og for regjeringens representasjonsvirksomhet, samt i forbindelse med offisielle politiske og militære besøk til forsvarssektoren. Festningen er arena for Forsvarets markeringer av militære merkedager.⁷ Med unntak for seremonier knyttet til retterstedet på indre festning, finner de fleste seremoniene sted på festningsplassen med tiliggende arealer.

Foto: Forsvaret/Kristian Verlo Vikestad

Festningsplassen brukes som paradeplass ved spesielle anledninger av militær karakter eller ved statsbesøk, og HMKG har drilloppvisninger ved slike anledninger. Forsvarets Stabsmusikkorps er stasjonert her.

4.3 Turistattraksjon, rekreasjonsområde og besøksmål

Akershus festning er en av de best besøkte turistattraksjonene i Oslo. Flere museer og kulturaktører holder til på festningen. I 2019 ble det registrert 1,6 millioner passeringer gjennom festningsportene, hvorav mer enn halvparten var turister. Det er gratis adgang til festningsområdet, som også brukes mye til rekreasjonsformål. Festningen har i tillegg to private serveringstilbud for besøkende.

Foto: SAKK

I tillegg til at 1500 militært ansatte daglig har sin arbeidsplass på festningen brukes den til mange forskjellige formål. Rundt 1,6 millioner besøker festningen hvert år.

Aktørmangfoldet på Akershus festning

Aktørbildet på festningen er sammensatt. Festningsområdet omfatter i alt 100 000 kvadratmeter bygningsmasse og større utearealer. Historieformidlingen ved festningen er spredt ut over et stort område. Forsvarsmuseet ligger på ytre festning, mens Norges Hjemmefrontmuseum, Besøkssenteret og Slottet befinner seg på indre festning. Forsvarets skolevirksomhet opptar mye av bygningsmassen på indre festning, og disse lokalene er stengt for besøkende.

5.1 Forsvarsaktørene på Akershus festning

Som nevnt har både Forsvarsdepartementet og forsvarsledelsen tilhold på ytre festning. Statsministerens kontor har midlertidig tilhold her. Forsvarets høgskole er lokalisert til indre festning. Forsvarets Fellestjenester (FFT), som inkluderer Akershus Kommandantskap, har sine kontorer på ytre festning. Forsvarets museer, Akershus slottskirke og Forsvarets musikk sorterer også under FFT, og omtales som kulturaktører i egne punkt nedenfor.

Foto: Forsvarsbygg

Forsvarets museer er synlig flere steder på festningen og bruker ulike formidlingsformer for å nå ut til publikum.

5.2 Kulturaktørene på Akershus festning

- *Stiftelsen Akershus festning Kunst og kultur (SAKK)* har hovedansvar for den sivile kulturformidling på Akershus festning, etter særskilt avtale med Forsvarsdepartementet og Forsvarets fellestjenester. SAKK er eier av Karpedammen scene, som er oppført på tomtegrunn leid fra Forsvarsdepartementet ved Forsvarsbygg. Basert på en underliggende avtale med Forsvarsbygg, fremleier Forsvarets fellestjenester også andre bygg og uteområder på festningen til SAKK for gjennomføring av sivil kulturformidling under stiftelsens ansvar og ledelse. SAKK tilbyr forestillinger som Peer Gynt og Kristin Lavransdatter, arrangerer Verdens kuleste dag og Oslo kommunes 17. mai konsert. Stiftelsen gjennomfører også konserter i samarbeid med Forsvarets musikk, Hans Majestets Kongens Garde og NRK, og står som medarrangør av Karpedammen festival i samarbeid med Aftenposten. SAKK produserer og tilbyr vandreteater på festningen hele sommerseongen.

- *Akershus slott* tilbyr omvisninger, foredrag, konserter, utstillinger og teaterforestillinger. Slottet er dessuten arena for statsbesøk og huser arrangementer der Regjeringen er vertskap.

- *Akershus slottskirke* arrangerer gudstjenester som er åpne på søndager og merkedager som 8. mai, 17. mai, julaften og nyttårsaften. Slottskirken arrangerer også flere konserter i løpet av året.

- *Besøkssenteret* har faste omvisninger hele året (med hyppigere frekvens om sommeren) og gjennomfører i tillegg omvisninger gjennom hele året etter avtale.

- *Forsvarets stabsmusikkorps* holder til i Ridehuset på ytre festning. Der har de et aktivt konsertprogram i en sal med plass til 150 personer. Stabsmusikken har flere konserter på Karpedammen i løpet av sommeren.

Foto: SAKK

- *Stabsmusikken* har parade og gir konserter på Karpedammen og ved musikkpaviljongen på Karl Johan i sommerhalvåret.

- *Forsvarsmuseet* har omvisninger for skoleklasser, foredrag for allment publikum, familiearrangementer og museumsfaglige kurs. Museet publiserer bøker og tidsskrifter. Forsvarsmuseets primærmålgruppe er barn og unge.

- *Norges Hjemmefrontmuseum* er viet motstandskampen under annen verdenskrig, og formidler historien om okkupasjonsårene. Museet holder til i bygningen «Det dobbelte batteri og bindingsverkshuset» på toppen av Akershus festning som stammer fra siste halvdel av 1600-tallet.

Foto: Forsvarsbygg

Karpedammen er en arena for ulike aktiviteter og arrangementer.

5.3 Serveringstilbud på Akershus festning

To private serveringstilbud holder til på bastionene utenfor indre festning. Kulturhuset Høymagasinet er sommerkafé og scene, med varierte kulturelle tilbud gjennom sommerhalvåret. Festningen Restaurant er et helårstilbud med både innendørs og utendørs servering.

Øverst:
Det gamle laboratoriekjøkkenet har blitt til
en mye besøkt helårs restaurant.

Nederst:
Høymagasinet tilbyr servering, konserter
og leies ut til andre arrangementer,
hovedsakelig i sommerhalvåret.

Foto: Forsvarsbygg

Foto: Forsvarsbygg

Festningens tilgjengelighet

Tilgjengeligheten har avgjørende betydning for publikum. Sikkerhetsregimet på festningen begrenser i noen grad tilgjengeligheten for publikum. Dette gjelder i første rekke til ytre festning, men også til enkelte deler av indre festning. Det er ønskelig med tydeligere og bedre skilting både inne på festningen, og ikke minst tydeligere markering av adkomstveiene fra utsiden av festningen.

Kart: Plan- og bygningsetaten

Kartforklaring: Blå pil = eksisterende innganger, Blå stiplet pil = eksisterende innganger som tidvis er stengt, Rosa stiplet pil = Mulige nye forbindelser via underjordisk p-kjeller/tilfluktsrom, Rød pil = låst/utilgjengelig eksisterende inngang.

6.1 Adkomst

Hovedinngangen til ytre festning fra Kirkegaten/Grev Wedels plass, markert som nr. 1 i kartet, er i dag vaktet av militært mannskap. Dette framstår lite innbydende for publikum, og kan oppfattes som et signal om at festningen ikke er åpen for gående. Kontrollen er nødvendig ut fra sikkerhetsregimet som Forsvaret har for området. Enkelte ganger stenges adkomsten herfra, slik at dette blir en uforutsigbar inngang.

Adkomst til Forsvarsmuseet er i hovedsak fra Akershusallmenningen, markert som nr. 2 i kartet. Inngangen fra Akershusallmenningen mot Gyldenløves bastion/Forsvarsmuseet bør markeres tydeligere. Her er det et gjerde mellom festningsmuren og veien, som kan virke som et stengsel. Gjerdet markerer ytre begrensning av sikringssonen, og er ment å ha en avvisende effekt.

Inngangen fra Kongens gate ved broen mellom indre og ytre festning, markert som nr. 3 i kartet, er viktig. Her er det særlig adkomst for publikum som blir transportert med turistbusser. Adkomst til indre festning er i tillegg mulig via Munks tårn fra Akershuskaia (nr. 4) og via Sortieporten ved Myntgata (nr. 5). Fra Myntgata er det også adkomst til Nye Tennaasje, derunder til Høymagasinet og Festningen Restaurant, og videre inn mot Norges Hjemmefrontmuseum.

Kongens gate har en inngang til ytre festning fra Normandieplassen (nr. 6), men denne er ikke tilgjengelig av sikkerhetsmessige grunner.

Foto: Jiri Havran

Hovedadkomsten til festningen skjer via broen fra Festningsplassen og Kongens gate.

Det arbeides med etablering av heis fra Havnepromenaden til Nye Tennaasje (nr. 7) i regi av Fauna Eiendom AS, som er leietaker på Festningen Restaurant og Høymagasinet. Dette vil bli en forbedring av adkomsten fra Havnepromena. Forutsetningen for etableringen er at det inngås en avtale med Bymiljøetaten om tilgang til parkeringsanlegget. Det er potensial for ytterligere synliggjøring av dagens innganger. Dette er også i tråd med anbefalingene i mulighetsstudiet, som omtales senere.

Bilde: Forsvarets museer, Freeman Ryan Design og TRY

Markering av tenkte innganger til festningen via underjordisk bunker, som i dag benyttes til parkeringsanlegg for EL-biler.

6.2 Åpningstider

Akershus festning er idag åpen fra 07.00 til 21.00 i sommersesongen (1. mai til 30. september), og i vintersesongen fra 07.00 til 18.00. I forbindelse med arrangementer kan det avtales lengre åpningstider. I vinterhalvåret må besøkende til indre festning benytte utgangen i Kirkegaten i stedet for Sortieporten etter kl 18. Av sikkerhetsmessige grunner er porter som normalt holdes åpne tidvis stengt. Dette kompliserer adkomsten for publikum. Særlig i sommermånedene er lengre åpningstider ønskelig. Med økt aktivitet på indre festning vil det samme gjelde i vinterhalvåret.

På nye Tennaasje er bildet noe annerledes: Festningen restaurant holder åpent fra 11.00 til 23.00. I sommermånedene (10. mai til 3. september) er i tillegg terrassen åpen for ute-servering i det samme tidsrommet. Høymagasinet sommerkafe er åpen mellom 11.30 og 16.00 fra juni til september. I tillegg tilbys mulighet for private arrangementer etter avtale gjennom hele året.

6.3 Vakthold og sikring

Forsvaret står for vaktholdet på festningen. Hovedadkomsten til Akershus festning er i Kirkegaten, der sikkerheten i hovedporten blir ivaretatt av Akershus kommandantskap. Vernepliktige soldater ivaretar kontroll av motoriserte kjøretøyer. Større deler av ytre festning hvor forsvarsledelsen og Statministerens kontor holder til, er avstengt for publikum. I beredskapssituasjoner stenges Festningsplassen og adkomsten til indre festning via Kongens gate.

6.4 Universell tilgjengelighet

På ytre festning er det i hovedsak flatt terreng og faste dekker som asfalt og fin grus, men også noe brostein. Indre festning har et mer kupert terreng og mest eldre brosteinsbelegning. Det er lett å komme til Forsvarsmuseet, som ligger på ytre festning, både fra Hovedport og fra Akershusallmenningen. På indre festning er det mer utfordrende å ta seg fram med rullestol, særlig opp til Akershus slott og Hjemmefrontmuseet, hvor det er bratt stigning. Etablering av heis til Nye Tenalje vil bedre tilgjengeligheten, men ikke helt opp til museet og slottet. Deler av Akershus slott samt Akershus slottskirke er nylig blitt gjort universelt tilgjengelig for rullestolbrukere, og her finnes også handikaptaolett. Norges Hjemmefrontmuseum kan kun besøkes med noe assistanse, men har ikke handikaptaolett i dag. Det finnes imidlertid handikaptaolett der det er offentlige toaletter på indre festning.

6.5 Synlighet i byen

Akershus festning har i kraft av sin plassering på Akersneset vært Oslos signaturprofil fra sjøsiden gjennom mange hundre år. Dette er viktig å ivareta for å understreke festningens betydning som forsvarsverk og synlig kongebolig og slott.

Festningen er opplyst mot sjøsiden med fasadebelysning, som gir god synlighet vestfra. Det er behov for ytterligere fasadelys-markering på østsiden av festningen mot Bjørvika og operaen. I tillegg er det behov for mer lys mot festningen fra Kongens gate. Kongens gate er et mørkt område som skaper utrygghet for besøkende på kveldstid. Sortieporten bør lyssettes bedre, spesielt i forbindelse med at man etablerer videregående skole i Myntgata.

Foto: Forsvarsbygg

Festningen kneiser på Akersneset og er synlig fra mange kanter av byen. Belysning bidrar til økt attraktivitet på nattestid og i den mørke årstid.

Visjon for økt byliv på Akershus festning

Prosjektgruppen har samlet seg om følgende visjon for utvikling av Akershus festning og området rundt:

Akershus festning skal styrkes som destinasjon og være en kulturhistorisk motor i sentrumsutviklingen i Oslo.

Akershus festning, Kvadraturen og det omkringliggende havnearealet skal binde Bjørvika og Pipervika sammen og bli attraktive mål for Oslo-borgere og tilreisende. Middelalderborgen og renessanseslottet på indre festning skal utgjøre det historiske navet i Oslo sentrum, og bli arena for enestående museumsformidling, spennende kulturopplevelser og familievennlig rekreasjon.

Store endringer er nødvendige for å realisere denne visjonen. Prosjektgruppen har identifisert fem hovedutfordringer som må løses for å gi liv til festningen:

- Hvordan gjøre Akershus mer åpen og tilgjengelig for publikum?
- Hvordan håndtere stadig høyere krav til sikkerhet?
- Hvordan drive bærekraftig forvaltning av festningen?
- Hvordan videreutvikle Akershus som nasjonal formidlingsarena?
- Hvordan knytte festningen nærmere til området rundt og videreutvikle samarbeidet mellom Forsvaret, kommunen og andre aktører?

For å komme nærmere løsning av disse problemområdene vil prosjektgruppen foreslå to strategiske hovedspor:

1. Utvikling av indre festning til en moderne sivil formidlingsarena.
2. Utstrakt samhandling mellom aktørene på Akershus festning og omgivelsene rundt.

Foto: Forsvarsbygg

Verdens kuleste dag er et årlig arrangement for barn finansiert av Sparebankstiftelsen. Her tilbys en rekke morsomme og spennende aktiviteter som trekker nye grupper til festningen. Arrangementet er gratis.

7.1 Utvikling av indre festning til en moderne sivil formidlingsarena

Forsvarets museer (FM), som er en sentral formidlings- og utviklingsaktør på festningen, er i ferd med å tas ut av Forsvaret og innlemmes i Kulturdepartementets portefølje.⁸ FM vil dermed om ikke lenge, fra 1. januar 2024 ifølge Kulturdepartementets uttalte ambisjon, være å betrakte som en helsivil museumsorganisasjon.

Forsvarsbygg leder i disse dager en utredning der formålet er å se på alternativer til dagens organisering, eierskap og forvaltning av forsvarssektorens kulturhistoriske eiendommer. De kulturhistoriske eiendommene i forsvarssektoren representerer om lag 50 prosent av statens samlede kulturhistoriske eiendomsmasse. Av dette utgjør de nasjonale festningsverkene en overveiende del. Akershus vil sammen med de andre festningene få en sentral plass i utredningen, som gjennomføres av en tverrsektoriell arbeidsgruppe der Kulturdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Klima- og miljødepartementet er viktige deltakere. Rapporten fra utredningen er forventet ferdigstilt våren 2022.

7.1.1 Mulighetsstudien Akershus festning som kulturdestinasjon

Parallelt med forberedelsene til overføringen til kultursektoren har Forsvarets museer laget en stor mulighetsstudie som beskriver hvordan indre festning kan styrkes som rekreasjonsområde og kulturdestinasjon. Dette arbeidet ble gjennomført parallelt med prosjektgruppens virksomhet, og ble ferdigstilt våren 2021.⁹

Flere av prosjektgruppens medlemmer har vært delaktige i arbeidet med FMs mulighetsstudie, og dermed bidratt til en gjensidig fruktbar vekselvirkning mellom initiativene: Mulighetsstudien er informert av arbeidet i prosjektgruppen, og prosjektgruppen har blitt presentert for og inspirert av mulighetsstudien.

Mulighetsstudien er tatt inn som ett av flere styrende dokumenter for arbeidsgruppen som skal forberede overføringen av Forsvarets museer til kultursektoren, og vil ventelig bli en sentral del av dette arbeidet.

Mulighetsstudien tar sikte på å transformere den indre delen av Akershus festning fra en bortgjemt historisk skatt til en åpen attraksjon. Ideene som presenteres i mulighetsstudien har blitt møtt med bred støtte innad i Forsvaret, og har fått prinsipiell tilslutning fra Riksantikvaren¹⁰ og Oslos Byantikvar. Riksantikvaren framholder at:

- mulighetsstudien på en særdeles god måte kan muliggjøre formidling av et kulturhistorisk mangfold.
- mulighetsstudien viser langsiktige løsninger for en god fremtidig bruk av Akershus festning.
- mulighetsstudien aktiviserer nye deler av Akershus festning og viser et potensial for betydelig større tilgjengeliggjøring enn i dag.
- mulighetsstudien legger opp til at ny bruk og nye funksjoner skal legges inn i eksisterende strukturer, med et minimum av tillegg, og vurderer dette som svært positivt.

⁸ Stortingsmelding 23 (2020–2021), «Musea i samfunnet: Tillit, ting og tid», s. 110–111, samt innstilling 573 S (2020–2021) fra familie- og kulturkomiteen om «Musea i samfunnet», s. 8.

⁹ Mulighetsstudien Akershus festning som kulturdestinasjon ble til i et samarbeid mellom Forsvarets museer, den australske destinasjonsutvikleren Freeman Ryan Design og Try-huset. Den presenteres digitalt på www.akershusfestning.info. Hovedrapport, vedlegg og en pamflett som oppsummerer studiens nøkkelpunkter kan lastes ned fra nettstedet. Brigader Arne Oppersuds forord til studien finnes blant denne rapportens vedlegg.

¹⁰ Brev fra Riksantikvaren til Forsvarsbygg, datert 19.10.2021. Brevet kan leses i sin helhet som vedlegg til denne rapporten.

Mulighetsstudien kan oppsummeres i følgende punkter:

- Med utgangspunkt i festningens sentrale plassering i Oslo by, dens viktige rolle i markeringen av nasjonale begivenheter og dens godt bevarte middelalderbygg og renessansearkitektur skal en uovertruffen arena for formidling av norsk historie skapes.
- Indre festning reserveres for sivil museumsdrift, serveringssteder og åpent parkanlegg uten militær tilstedeværelse. Området skal fremdeles være kostnadsfritt tilgjengelig for rekreasjon.
- Ytre festning deles i «midtre festning» (Festningsplassen, Nasjonalmonumentet, Veteranmonumentet og Minnelunden) som seremoniarena, og «Ytre festning» med forsvarsrelaterte kontorbygg.
- Deler av Forsvarsmuseet flyttes til indre Akershus festning. Norges Banks tidligere bygg på Bankplassen 4 (inntil 2017 Museet for samtidskunst) tas i bruk av Forsvarets museer.
- Årlig publikumstall til indre festning anslås til 2,5 millioner, fordelt på betalende gjester til museumsdelen og ikke-betalende publikum som oppsøker rekreasjonsområdene.
- Mulighetsstudien tar hensyn til bruken av festningen slik den er i dag. Festningens identitet som nasjonalarena bevares, samtidig som en bærekraftig kulturinstitusjon etableres.
- I tillegg til å ønske tilreisende kulturturister fra fjern og nær velkommen, vil festningen bli en kilde til stolthet og berikelse for Oslo-borgere, enten de søker rekreasjon eller kunnskap. Nye internasjonale og norske målgrupper vil kunne finne sin plass i attraksjonen.
- Det nye museumskonseptet knytter Oscarsborg festning (der Forsvarets museer også er en sentral aktør med Oscarsborgs festningsmuseum) sammen med Akershus festning. Båtreisen fra Akershusstranda til Oscarsborg vil knytte de museale opplevelsene på begge lokasjoner sammen.
- Under Akershus indre festning finnes et stort bergrom (6500 m²) som i dag nyttes av Oslo kommune som parkeringsanlegg for ca. 80 EL-biler. Dette er ideelt som adgangsområde til festningens museumsdel, og bør inneholde omfattende digitale og analoge utstillinger. Bruken av det underjordiske anlegget vil spare bygningsmassen på overflaten for unødige inngrep og samtidig gi en stor miljøgevinst. Gitt festningens fredningsstatus er dette avgjørende, blant annet for å oppnå vernemyndighetenes velsignelse.

Bilde: Forsvarets museer, Freeman Ryan Design og TRY

Illustrasjon av hvordan man i mulighetsstudien tenker seg en bruk av fjellanlegget under festningen.

Konklusjon: FMs mulighetsstudie er i full overensstemmelse med oppdraget prosjektgruppen har blitt bedt om å løse. Prosjektgruppen anbefaler derfor at Oslo kommune slutter seg til hovedprinsippene i mulighetsstudien.

7.2 Festningen og omgivelsene rundt – muligheter for økt byliv

Prosjektrapporten er som nevnt ment å være et supplement til allerede pågående prosesser og vedtatte handlingsplaner i Oslo kommune. Innledningsvis presenterer vi derfor gjeldende tiltaksplan for området.

7.2.1 Oslo kommune – Handlingsplan for økt byliv

Oslo Kommune har vedtatt handlingsprogram for økt byliv i Oslo Sentrum 2018–2027. Akershus festning trekkes frem som et satsingsområde, og som en unik ressurs for Oslo Sentrum. Oslo kommunes tiltak er i stor grad sammenfallende med Forsvarsbyggs planer:

Tiltaksliste fra «Handlingsplan for økt byliv», Oslo Kommune.¹¹

Strategi	Tiltak	Aktører/samarbeidspartnere
Bruke historiefortelling til å skape byliv	Etablere historiefortellende guideprogram med gangrute i festningsområdet med kobling til Havnepromenaden og sentrumsgatene	Byantikvaren, Forsvarsbygg, Festningsforvalter, Kultur-etaten, SAKK, Oslo-Forsvarets museer, private initiativ
Fremme festningsområdet som bypark hele året	Lage arrangementer, spel, uteteater, mm. som knytter seg til festningshistorien	Forsvarsbygg, kulturaktører
Styrke koblingen Festningen – Havnepromenaden	Øke antall forbindelser fra Havnepromenaden til festningen, Kvadraturen, sentrum	Forsvarsbygg, Plan- og bygningsetaten, Byantikvaren, Riksantikvaren
Tilrettelegge Kongens gate ved Akershus festning for arrangementer og familievennlige byromsaktiviteter	Legge til rette for publikumsrettede tiltak i Renseanlegget (ikke lenger aktuelt pga sikkerhet). Utrede mulig bruk av Festningsplassen både sommers- og vinterstid	Næringsliv, ideelle organisasjoner, kulturaktører, Forsvarsbygg Plan- og bygningsetaten, Bymiljøetaten, Forsvarsbygg

Oslo Kommunes planer for utvikling i området er hensyntatt i forslag og premisser for utvikling av området.

En omforming av indre Akershus festning må skje i harmoni med byrommet den omgis av. Bare slik kan festningen virkelig åpnes opp for publikum, og bli en integrert del av Oslo-opplevelsen.

Utvikling av festningen må sees i sammenheng med Kvadraturen og nærområdets øvrige kulturtilbud. Mulighetsrommet er stort. Den betydelige utviklingen i nærområdene skaper positiv dynamikk og inviterer til helhetlig tenking.

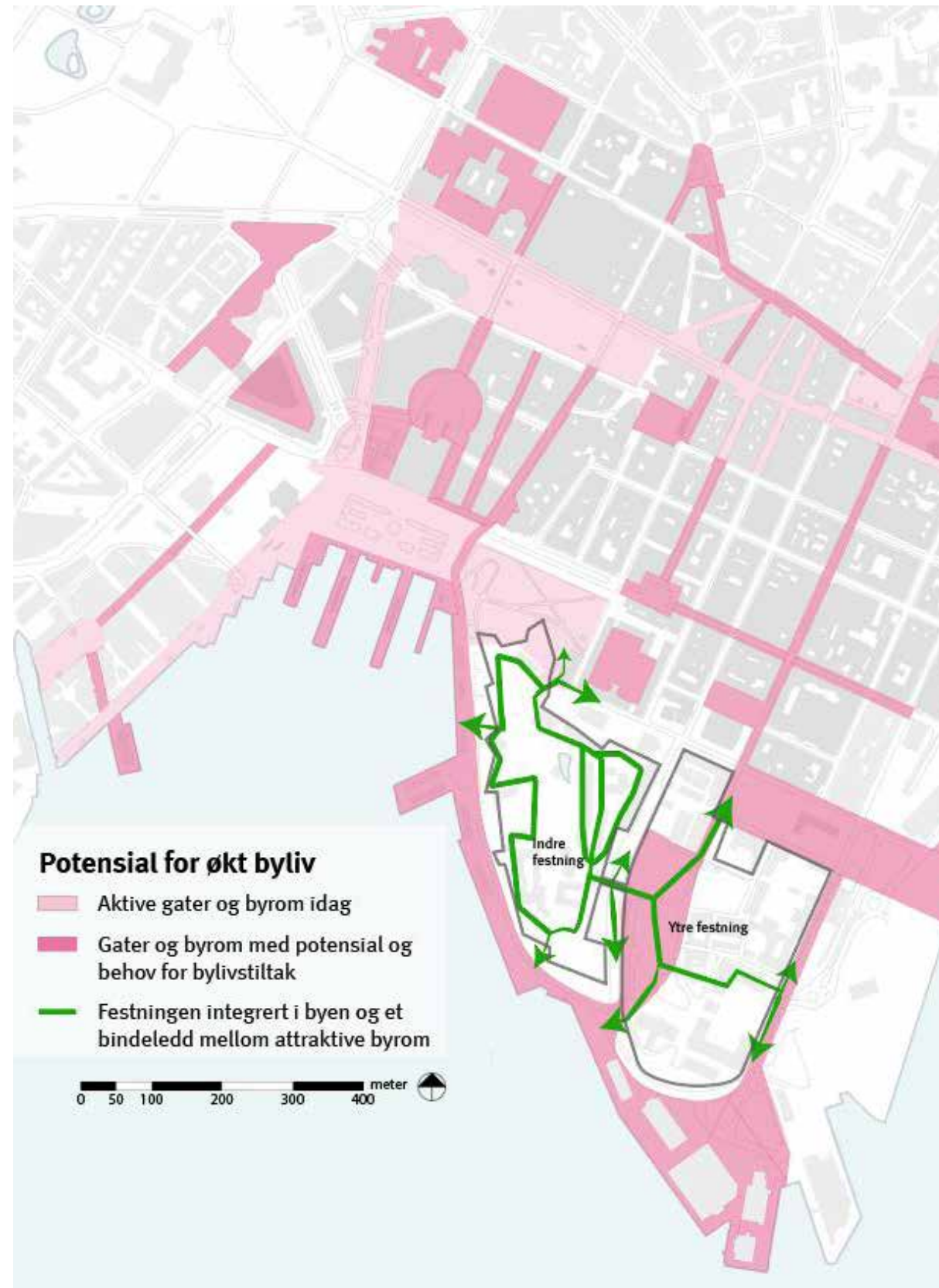

Foto: Nancy Bundt/VisitOslo
Kvadraturen har et godt tilbud av serveringssteder, men har potensial for både mer handel og service og flere kunstinstallasjoner og kulturaktiviteter.

Festningen utgjør i dag en barriere i byen, gjennomgangsårenes «åpningstider» er uforutsigbare og tidvis stengt, innganger til festningen kan oppleves avvisende på grunn av gjerder, trange porter og militært vakthold. For å optimalisere potensialet for økt byliv, bør festningen integreres bedre i byen den inngår i. Eksisterende og nye innganger samt forbindelser på tvers bør være forutsigbare og tydelige. Informasjon om inngangene og gjennomgangsmuligheter, samt om tilbudene på festningen, må være oversiktlig og tilgjengelig slik at den byintegrerte festningen kan etablere seg i allmennhetens bevissthet.

«Space syntax» er en teori og metode for studier av romsammenstillinger. Kort oppsummert viser prinsippet at byliv og aktivitet har behov for mange påkoblingspunkter og forbindelser for å øke byliv og aktivitet. Ved å åpne flest mulig forbindelser inn- og gjennom festningen kan byliv og aktivitet øke i hele området.

¹¹ Oslo kommune, «Handlingsprogram for økt byliv i Oslo Sentrum 2018–2027», s. 107.

Kart: Oslo kommune (Plan- og bygningsetaten)

Kart fra «Områderegulering for gater og byrom i sentrum – Bilfritt byliv» viser eksisterende og mulige attraktive gater og byrom i dette området i dag. De grønne pilene viser hvordan festningen, med nye og eksisterende innganger og gjennomgangsårer kan utgjøre et bindeledd i området. Dette vil også gi bedre vilkår for nye attraksjoner, serveringssteder og kulturtilbud inne på festningen.

Prosjektgruppen vil trekke fram følgende eksempler på hvordan festningen kan samspille med sine umiddelbare omgivelser:

Hornverket, Kontraskjæret og Rådhusplassen

De tre arealene utgjør til sammen et viktig område der felles arrangementer kan styrkes og der det er naturlig å samarbeide. For eksempel kan Matfestivalen på Rådhusplassen også ha innslag på festningsområdet. Det bør etableres en felles forståelse mellom Forsvaret og Oslo kommune om hva som er en verdig bruk av festningens forterreng. Takhøyden bør være stor for alle typer arrangementer, men det er viktig å regulere omfang av inngjerding og reklamebruk, samt å ta hensyn til tålegrenser for slitasje på grøntområder.

Foto: Byantikvaren

Kontraskjæret ligger i festningens forterreng og er en del av de gamle festningsverkene. Her ser man også spor av eldre bybebyggelse og en rekonstruksjon av en palisade. De gamle bygningene er deler av Akershus festning og knyttet til kavaleri- og artilleri-opplæringen i Myntgata 2.

Myntgata 2 – Etablering av videregående skole

Myntgata 2 var opprinnelig en del av Akershus festning, og er fredet som en del av dette anlegget. Utvikling av Myntgata-kvartalet vil påvirke bruken av festningen, og ha stor betydning for tilstrømningen til Kvadraturen. Kommunen arbeider nå med utvikling av skole samt bruk tilrettelegging for kultur- og næringsliv. Byantikvaren har varslet fredning av festningens forterreng, nettopp for å understreke sammenhengen mellom bygninene på innsiden og utsiden av festningsmurene og for å ivareta festningen og dens forterreng som en helhet.

Anlegget er fredet og det vil bli lagt vekt på at Myntgata-anlegget beholder sitt militære preg. Den gamle stallvaktmesterens leilighet i bygg 32 beholdes, og kan utvikles som del av formidling av festningens historie eller benyttes som lokaler for turistinformasjon. Her ligger det godt an til samarbeid mellom Forsvarets museer og skolen.

Skolen skal stå ferdig høsten 2026. Det vil bli inkludert en attraktiv flerbrukshall på skolen, som også kan benyttes av flere. Spesialiseringen innen reiseliv/samferdsel og matfag gir et utmerket grunnlag for økt samarbeid og utvikling av området som en attraksjon. Samarbeidet med kulturaktører i området, med næringsliv og skolen skaper et godt utgangspunkt for økt aktivitet.

Det er ønskelig med et utstrakt samarbeid mellom festningens aktører og skolen. Tilgjengeliggjøring av praksisplasser ved festningens serveringssteder, for å understøtte studentenes mulighet for praktisk læring gjennom drift og salg av egenproduserte varer, peker seg ut som et særlig aktuelt felt for samhandling.

Foto: Byantikvaren

Myntgata 2 og anleggene rundt utgjør Norges best bevarte bygningsmiljø for hestehold og kavaleriopplæring. Fortsatt holder politihestene til her. Kasernebyggene og de gamle stallene er nå under utvikling, blant annet til videregående skole.

Christiania Torv

Oslo kommune ved Kulturetaten eier flere av de eldste bygningene på Christiania Torv. Også innenfor denne bygningsmassen finnes det utviklingsmuligheter. Deler av bygningsmassen er i dag ikke i bruk. KUL planlegger å etablere en formidlingsarena for byhistorie i forbindelse med Byjubileene 2024 i første etasje i Rådhusgaten 19. I dag holder Opera til folket til i den gamle Frimurerlosjesalen i Gamle Rådhus. Dette er en kulturell aktivitet som ligger nær opp til SAKKs virksomhet.

Bankplassen

Festningen har en markert profil mot Kvadraturen, og kan bidra til å sette sitt preg på Bankplassen med en sterkere tilstedeværelse av forsvarsrelatert aktivitet og formidling. En nyetablering av Forsvarsmuseet på Bankplassen 2 (inntil 2017 Museet for samtidskunst) vil gi museet en strategisk god plassering, og vil også kunne bidra til å trekke folk til festningen.

Kongens gate – hovedtrasé mellom sentrum og Vippetangen

I dag preges gaten av bil- og bussparkering, og Oslo Kommune har definert Kongens gate sør som et satsningsområde for bilfritt byliv. Området har mange muligheter.¹²

Forsvarsbygg arbeider med andre sivile aktører for å utvikle et lys- og lydspill som formidler festningens historie på muren. Dette tiltaket vil skape mer liv og være en attraksjon i Kongens gate, samtidig som det er ment å skape interesse og nysgjerrighet for festningens tilbud. Det er mulig for museene på festningen å benytte festningens murer i Kongens gate i sin formidlingsvirksomhet. Kongens gate bør få en sterkere og mer markert belysning slik at den fremstår tryggere på kveldstid. Mer aktivitet og arrangementer i Kongens gate anbefales.

Foto: Byantikvaren

Kongens gate skjærer igjennom Kvadraturen der festningens vollgrav lå i gamle dager. Dette er en nøkkel-forbindelse mellom Kvadraturen og Vippetangen med arealer som egner seg for arrangementer og midlertidig bruk. Festningsmurene har potensial for lysprosjekter og formidling.

Byhavna

Etter bestilling fra bystyret pågår det en utredning av fremtidig plassering av utenriksfergeterminalene – UFU. Beslutningene som følger av UFU kan føre til endrede forutsetninger for videre disponering av Vippetangenområdet.

Havnepromenaden løper langs kaifronten eller med nærhet til denne gjennom hele Byhavna. Den bidrar til å gjøre området ved foten av festningen både attraktivt og tilgjengelig for besøkende og byens befolkning.

Foto: Oslo Havn

Vippetangen har spennende historisk bygningsmasse, men også potensial for byutvikling. Her planlegges det også for en større publikumsattraksjon samtidig med at dette også er en levende havn.

Det er viktig å legge til rette for en bruk av festningen, festningens forterreng, Havnepromenaden og havneaktiviteten som utnytter områdenes fysiske sammenheng.

Kaiene og bryggene: I dag benyttes havnearealene på Nordre Akershuskai og Rådhusbrygge 1 primært som kaier for historiske fartøyer. Rådhusbryggene for øvrig brukes til lokal persontrafikk. Søndre Akershuskai, Vippetangkaia og Revierkaia benyttes i kommersiell havnedrift. Majoriteten av cruise-skipene som anløper Oslo legger til her. I tillegg benyttes disse kaiene som beredskapskaier og ventekaier for alle typer fartøy. Fra Utstikker II på Vippetangen har DFDS daglige avganger til København og Fredrikshavn.

Det foreligger politiske signaler om å flytte cruisevirksomheten bort fra Søndre Akershuskai innen utløpet av innehværende byråperiode (2023). Søndre Akershuskai og Vippetangkaia skal fortsatt anløpes av andre typer fartøy som militære farkoster og skoleskip. I tillegg vil anleggene benyttes som beredskapskaier og ventekaier.

Å fjerne cruiseskipene fra Søndre Akershuskai har til hensikt å styrke festningens profil og synlighet fra sjøsiden, og dermed understreke festningens historiske betydning.

Foto: Oslo Havn

Akershusstranda har i dag et kystkulturmiljø med flere vernede fartøyer i tillegg til servering og andre havnerelaterte aktiviteter. Fartøyene tilbyr både turer om bord og ut på fjorden. Dette er den best bevarte delen av havnen i Oslo.

Akershusstranda: I Forsvarets museers mulighetsstudie er det lagt stor vekt på adkomster til festningen. Utbedring og tilgjengeliggjøring av Havnepromenaden går hånd i hånd med planer om etablering av en ny hovedinngang til indre festning fra Akershusstranda gjennom fjellanlegget som i dag benyttes til parkering. Her kan det legges til rette både for publikumsadkomst til museumsdelen og til selve festningen for rekreasjon, kulturopplevelser og andre formål. Fjellanlegget kan bli en attraksjon i seg selv, og adkomsten til festningen kan bidra til økt byliv langs Havnepromenaden og på Rådhusplassen. Et samarbeid med Forsvarets museer om løsninger vil være naturlig.

Det arbeides med ombygging og tilrettelegging av havneskur på Akershusstranda for publikumsrettet drift. I bruken av noen av disse ligger et potensiale for økt kulturhistorisk samarbeid. På Akershusstranda samt Rådhusbrygge 2 er det også restaurantdrift i noen av de historiske bygningene (Pappabuene, Skur 33, Solsiden i Skur 34, Skur 35 og PIREN). Skoleskipet Christian Radich har sin hjemmehavn ved Akershusutstikkeren og disponerer Skur 32.

Foto: Oslo Havn
Installasjon fra Lysfestivalen, en av festivalens mange aktiviteter.

Vippetangen

Utvikling av Vippetangen vil medføre vesentlige endringer i festningens nærområde. Områdeprogrammet for Vippetangen ble oversendt til byrådet i 2016 og behandlet i byrådet i september 2019.¹³ Programmet danner premissene for den pågående "Område-regulering Akersneset".¹⁴ Et av grepene i programmet er å utvikle et nytt offentlig byrom på dagens parkeringsplass for fergeterminalen (Tenaljeplassen):

Vippetangen er i dag preget av aktiv havnedrift, og vil fortsatt være det.

Kornsiloen og Tenaljeplassen

Områdeprogrammet for Vippetangen slår fast at det i området skal etableres en publikumsattraksjon. Grunneier Oslo Havn vurderer på oppdrag fra Byrådet kornsiloen som en mulig lokasjon for attraksjonen. Med en slik bruk av kornsiloen vil dagens kornlagring måtte flyttes fra Vippetangen. Transformasjon av kornsiloene til annen bruk er krevende. Et tett samarbeid med blant andre antikvariske myndigheter er en forutsetning for å definere mulighetsrommet for et slik prosjekt. Det forsettes også at prosjektet er økonomisk og miljømessig bærekraftig.

Den nye Tenaljeplassen har potensiale for å avlaste Rådhusplassen og Kontraskjæret med større arrangementer, samtidig som det også skal tilrettelegges for permanente oppholdskvaliteter. Dette kan være anlegg for fysisk aktivitet, skjermede oppholdssoner og grøntområder. Det er ønskelig med tett samhandling mellom Oslo Havn, Bymiljøetaten og Kulturetaten i den videre planleggingen av Tenaljeplassen for å utforske mulighetsrommet for å bruke Tenaljeplassen til arrangementer. En slik løsning kan bidra til å ivareta festningens verdighetsprofil på en bedre måte.

¹³ <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2016040481&fileid=6404981>

¹⁴ <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/casedet.asp?mode=&caseno=201700574>

Fiskehallen

AL Oslo Fiskehall eies av et andelslag mens EBY eier grunnen. Dette er Norges største fiskemarked. Det har helt siden starten i 1905 vært drevet som engrosvirksomhet (handel lukket for publikum). Dagens bygning ble oppført i 1933. Her produseres en stor andel av fiskematen i Norge og her er landets hovedmottak for import av levende hummer. I 2017 ble det lagt frem planer for å lage et sjømatesenter i Fiskehallen for formidling av sjømatkultur. Kombinert sjømatrestaurant og fiskeutsalg ble åpnet og drevet en kortere periode. Det har også vært planer om en sjømatrestaurant på taket av Fiskehallen.

Det finnes et betydelig potensial for et samarbeid mellom sjømatesenteret og den videregående skolen i Myntgata, som har matfag og service som spesialer.

Gårdsrom i Kvadraturen

Kvadraturen har fortsatt en del bakgårder og gårdsrom som ikke er gjenbygget. Det er interesse for å utvikle mer servering og kulturaktiviteter i gårdsrommene både hos private og offentlige eiere. Flere nye hoteller, der også bakgårdene vil være en del av bruksarealet, er under planlegging.

Oslo kommune ved Kulturetaten eier flertallet av de historiske gårdsrommene i Kvadraturen, og dermed noen av bydelens eldste bygninger. Disse er godt egnet som formidlingsarenaer og en god strategisk plassering for å kunne bidra til økt byliv. Garmanngården, Magistratgården og Rådmannsgården er typiske eksempler. Sistnevnte har allerede en uteservering. Flere av disse gårdene har leietakere med kulturhistorisk innretning som vil kunne tilby utadrettet virksomhet. Oslo kommunes nye formidlingsplattform «Oppdag Kvadraturen» kan brukes av disse og kulturaktører på Festningen til å lage vandringer i Kvadraturen som gir publikum mulighet til å oppdage flere spennende sider av byen vår.

Foto: Byantikvaren

Til venstre: Den gamle Krigsskolen i Tollbugaten 10 er overtatt av en stiftelse som etter hvert vil åpne den for publikum. Rådhusgaten 7 eies av kommunen ved Kulturetaten og er en liten perle av et byrom som egner seg for utadrettet virksomhet.

7.3 Etablering av et permanent samarbeidsorgan

Erfaringene fra arbeidet i prosjektgruppa er meget gode og har tydeliggjort betydningen av gjensidig informasjon og koordinering. For å sikre informasjonsflyt og koordinering og legge til rette for fellesprosjekter som kan bidra til å åpne Akershus festning for økt byliv og til å vitalisere Kvadraturen, foreslår vi at det etableres en permanent koordineringsgruppe med deltakelse fra Oslo kommune og Forsvarssektoren. Gruppen kan invitere private interessenter, eksempelvis Bydriv, Fortidsminneforeningen og Oslo Byes Vel, inn i arbeidet ved behov. Følgende sammensetning av gruppen synes hensiktsmessig:

Oslo kommune:

- Byantikvaren
- Bymiljøetaten
- Eiendom- og byfornyelsesetaten
- Kulturetaten
- Oslo havn
- Plan- og bygningsetaten
- Utdanningsetaten

Forsvarssektoren:

- Forsvarsbygg
- Forsvarets fellestjenester
- Forsvarets museer
- Akershus kommandantskap

Andre aktører:

- Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur (SAKK)
- Nasjonalmuseet/Arkitekturmuseet
- Institusjon som etableres i Rådhusgata 19

Konklusjon: Prosjektgruppen anbefaler en bred tilnærming til samhandling og stort tiltaksmangfold i samarbeidet mellom festningsaktørene og omkringliggende interessenter.

Handlingsplan

I det følgende lister vi opp en del tiltak, som et svar på bestillingen fra Byrådsavdelingen Oslo kommune, slik den er formulert i prosjektgruppens mandat. Tiltakslistene er ikke ment å være uttømmende, men kan fungere som eksempler på noen av de utfordringene som må løses for å skape en tilgjengelig og åpen festning. Noen av tiltakene vil i hovedsak måtte gjennomføres innad i Forsvarssektoren, noen fordrer Oslo kommunes engasjement, mens andre igjen må løses i samarbeid mellom Forsvarssektoren og kommunen. Ikke desto mindre er alle tiltakene nedenfor relevante for å bidra til økt byliv på Akershus festning:

8.1 Kortsiktige tiltak

Bedret tilgjengelighet

- Åpne flere festningsporter og utvide festningens åpningstider så langt det er mulig.
- Utbedre og tydeliggjøre skiltingen fra områdene utenfor Akershus og inn på festningen, samt inne på selve festningsområdet.
- Sikre at adkomsten fra Kongens gate opprettholdes og normalt er åpen uavhengig av Forsvarets sikkerhetstiltak.
- Bygge sykkelkur for besøkende til Akershus festning på og i nærområdet til festningen.
- Sikre at adkomsten fra Akershusstranda gjennom festningen til Revierstranda er åpen og tilgjengelig uavhengig av Forsvarets sikkerhetstiltak.

Økt attraktivitet

- Utbedre og tilrettelegge Karpedammen og Karpedammen scene for helårlig kultur- og rekreasjonsaktivitet.
- Utbygge og utbedre enkle serveringstilbud på indre festning.
- Utbygge toalettfasiliteter på indre festning.
- Utvikle nærområder som Myntgata 2 og Kongens gate til attraktive steder for alle aldersgrupper, for eksempel med treningsapparater og flere lekeplasser.
- Aktivisere kommunens bakgårder i Kvadraturen.

Bedre synlighet

- Tilrettelegge for mer lyssetting for å forsterke festningens visuelle framtoning, både sett fra Kongens gate og fra Akershusstranda mot museet. Området mot operaen/Bjørvika bør lyses bedre opp.
- Etablere lyd- og lysspill i Kongens gate for å bidra til økt byliv i Kongens gate.

Foto: Knut Bry, SAKK

Området ved Karpedammen er det mest benyttede området på festningen til kulturformål. Hvert år holdes det mange arrangementer her fra konserter til teaterforestillinger.

Styrket formidling

- Etablere samarbeid mellom Forsvarsbygg/Forsvarets museer og Kulturetaten/Byantikvaren for å inkludere deler av festningsformidlingen i kommunens nyopprettede nettsted Oppdag Kvadraturen. Etablere nye vandringer som knytter festningen og byen sammen.
- Bidra til byjubileet 2024, for eksempel ved å etablere formidlingsarena i Rådhusgaten 19 og gjennomføre fellesarrangementer med deltakelse fra flere aktører i området.
- Øke antall spøkelsesvandringer, og andre populære omvisninger, på og rundt festningen.
- Bruke Stallmesterleiligheten i Myntgata 2 til formidling av festningens historie.

8.2 Langsiktige tiltak

Todeling av festningen

- Reservere indre del av festningen for sivile formål med vekt på historiefremføring og rekreasjon.
- Reservere ytre del av festningen for militære formål, minnelund og militære seremonier.

Utvikling av rekreasjonstilbud og service-virksomhet på indre festning

- Tilrettelegge ytterligere for fri tilgang til rekreasjon, og støtte etablering av flere helårs serveringsvirksomheter på indre festning.
- Etablere permanent og gjensidig forpliktende samarbeid mellom aktører på Akershus festning og den nye yrkesfaglige videregående skolen i Myntgata 2 for å ta ut synergier i forbindelse med formidling, aktiviteter og studier.
- Utvikle konferansefasiliteter på Akershus festning, i tråd med lansering av Oslo som en «konferanseby».
- Vurdere etablering av hotell/overnattingstilbud på indre festning eller i festningens randsoner.

Utvikling av historiefremføring på indre festning

- Flytte Forsvarsmuseet delvis til indre festning og delvis til Bankplassen 4.
- Konsolidere Forsvarets museer som ny og sivil museumsorganisasjon under Kulturdepartementet med utgangspunkt i indre Akershus festning og Bankplassen 4.
- Utvikle formidling av Akershus festnings og slotts historie, okkupasjonshistorien og norsk historie i bredt i indre festningsområde og formidling av Norges krigs- og militærhistorie i Kvadraturen.

Adkomst til festningens attraksjoner

- Markere inngangspartiene til festningen tydeligere, ved å montere en profilert og synlig adkomst i Kongens gate og tilsvarende en profilert inngang på Havnepromenaden med etablering av heis fra parkeringsanlegget.
- Tilrettelegge for ny hovedinngang til Akershus festning på Akershusstranda, via ombygget parkeringshus.
- Ombygge parkeringshuset under festningen til resepsjon/adkomst til indre festning/utstillingslokale som del av den nye museumsattraksjonen (se forrige punkt).

Konklusjon

Det er godt grunnlag for økt samarbeid mellom Oslo Kommunes etater og foretak og festningens aktører. Forutsetningene for en etterlenget utvikling av festningen, som er ønsket og tilrettelagt for av både kommunen og Forsvarssektoren, er til stede. Mulighetsrommet er stort, og realisering av tiltakene vi her har listet opp vil ha store og positive konsekvenser for Oslo sentrum.

For at samhandlingen mellom kommunen og Forsvarssektoren skal bli løpende og mindre preget av enkeltstående initiativer, har vi foreslått å etablere et permanent samarbeidsforum. Samarbeidsforumet vil gi muligheter for gjensidig informasjonsutveksling og styrke samhandlingen, spesielt på kort sikt. Også i en situasjon der man går videre med de mer langsiktige anbefalingene fra Forsvarets museers mulighetsstudie, vil samarbeidsorganet spille en viktig rolle.

Tilgjengeligheten til indre festning bør utvides betydelig, uavhengig av aktiviteten på ytre festning, der Forsvarssektoren fortsatt vil dominere. Selv om festningsområdets utvikling først og fremst vil avhenge av staten og Forsvaret selv, er engasjement fra kommunen et suksesskriterium. Bare ved at Oslo kommune spiller en aktiv rolle, kan indre festning realiseres som en moderne sivil formidlingsarena og slik bidra å fremme økt byliv i Kvadraturen. Det er helt klart en fordel for byen at indre festning utvikles i denne retningen. Mange av tiltakene vil kunne iverksettes uten større ressursbruk, mens de langsiktige tiltakene vil kreve tung finansiering.

Foto: Julia Kalvik/Forsvaret

Hans Majestet Kongens Garde har vært knyttet til festningen siden 1888 og er faste bidragsytere ved parader og arrangementer på festningen.

Vedlegg

I det følgende presenteres vedleggene i den rekkefølge de henvises til i rapporten. Unntaket er listen over deltakere i prosjektgruppen, som kommer først.

Vedlegg 1: Deltakere i prosjektgruppen

Vedlegg 2: Festningenes verdighetsprofil

Vedlegg 3: Mandat prosjektgruppen «ØKT BYLIV PÅ AKERSHUS FESTNING»

Vedlegg 4: Brigader Arne Oppruds forord til «Akershus festning som kulturdestinasjon – en mulighetsstudie»

Vedlegg 5: Brev fra Riksantikvaren til Forsvarsbygg, datert 19. november 2021

Deltagere i arbeidet med rapport ØKT BYLIV AKERSHUS FESTNING:

Hanne Berg	Festningsforvalter	Forsvarsbygg
Janne Wilberg	Byantikvar	Byantikvaren, Oslo Kommune
Ingeborg Apall-Olsen	Spesialkonsulent	Kulturetaten, Oslo Kommune
Jakob Rønn Hedegaard	Rådgiver	Plan- og bygningsetaten, Oslo Kommune
Karen Sofie Holt	Prosjektleder	Utdanningsetaten, Oslo Kommune
Erling Kjærnes	Dir. Forsvarets museer	Forsvaret; Forsvarets museer
Lars Rowe	Leder Norges Hjemmefrontmuseum	Forsvaret; Forsvarets museer
Tom Andersen	Leder Besøkssenteret	Forsvaret
Johan Rørvik	Plassmajor	Forsvaret; Akershus kommandantskap
Anna Lena Flatland	Daglig leder	Stiftelsen Akershus festning kunst og kultur (SAKK)
Kjersti Olsen	Prosjektleder	Oslo Havn KF
Erlend Pehrson	Prosjektleder	Oslo Havn KF
Thorbjørn Holth	Eiendomsutvikler	Forsvarsbygg

Verdighet

Med verdighet mener vi (Forsvarsbygg og Forsvaret om festningene) følgende:
Festningene er åpne, velholdte anlegg, som med respekt for historien og anleggets kulturminneverdi gir lokalsamfunn og brukere en opplevelse av kvalitet.

Det betyr i praksis at:

- Festningen er åpen for allmenheten
- Alle medarbeidere skal sette seg inn i, og forstå festningens historie
- Alle aktørene på festningen skal vise respekt for anleggets historiske betydning
- Aktivitetene på festningsområdet skal i størst mulig grad tilpasses festningens profil
- Alt utviklings- og vedlikeholdsarbeid skal ta hensyn til vernebestemmelsene, og ha som mål å styrke særpreget og kvaliteten til festningen
- Anleggene skal oppleves tilfredsstillende vedlikeholdt
- Det skal være en bevissthet om hvilke deler av festningen som skal brukes til hva. Vi skal utvise aktelse og respekt for de historiske hendelser som har funnet sted på festningen
- Festningen er svært viktig lokalt symbol så vi skal alltid være lydhøre for lokalbefolkningens meninger og innsigelser
- Utviklingen av festningen skal være bærekraftig. Dette innebærer at utviklingen skal ivareta både miljømessige, sosiale og økonomiske hensyn
- Vi skal ha en høy bevissthet om hvordan vi ivaretar verdigheten. Verdighet er ikke et statisk og gjennomdefinert begrep, men skal være gjenstand for en løpende vurdering

Nytt liv på historisk grunn

Forsvarsbygg har hovedansvaret for å forvalte festningene som åpne og tilgjengelige kulturminner, og utvikle festningene som arenaer for historie- og kulturformidling, turisme og næringsvirksomhet. Kommandanten er Forsvarets representant på festningen, og ansvarlig for militærkultur-ell virksomhet og sivilt-militært samarbeid. De to partene skal samarbeide om å ivareta festningene på en best mulig måte for Forsvaret og for allmennheten i tråd med Forsvarsdepartementets føringer.

De nasjonale festningsverkene er fredet etter kulturminneloven. I følge denne loven skal kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. For festningene betyr dette i praksis at det ikke må settes i verk tiltak eller bruksendring som kan endre områdenes, bygningsmiljøenes, forsvarsverkene eller øvrige kulturminners egenart og karakter. Det er utarbeidet verneplaner for hver festning som er retningsgivende for alle tiltak, bruk og skjøtsel innenfor verneområdet. Disse planene er tilgjengelige på <https://forsvarsbygg.no/no/verneplaner/>

Sikkerhet og vern

- Alle aktørene er HMS-ansvarlige for egen virksomhet og egne arrangement på festningen, og er pålagt å følge gjeldende lovverk og retningslinjer.
- Alle aktørene skal ha kjennskap til og forholde seg til den lokale verneplanen for festningen

Miljø

Forsvarsbygg skal ta ansvar for bærekraftig forvaltning av sektorens eiendommer, bygg og anlegg, forebygge og minimere miljøbelastning og forurensning og respektere og

etterkomme lover og krav. Satsingsområdene for perioden 2020–24 er å minimere klimaavtrykket og miljøpåvirkningen samt ta samfunnsansvar. Å ta samfunnsansvar innebærer å sikre at kulturhistoriske verdier ikke går tapt og at festningene skal utvikles som bærekraftige destinasjoner. Festningene skal en tilpasset skjøtsel som opprettholder eller bidrar til å restaurere viktige naturtyper og leveområder for planter, dyr og insekter. Festningene skal forvaltes med tanke på å legge til rette for bruk og opplevelser, samtidig som kulturverdier formidles og tas vare på.

Leietakerne våre og de som arrangerer kulturarrangementer er derfor forpliktet til å:

- Følge de kommunale reglene for avfallshåndtering, og de lokale regler/retningslinjer fra Forsvarsbygg vedrørende kildesortering osv. Arrangørene har ansvar for at det er tilstrekkelig med søppelkasser og eventuelt pantestasjoner under arrangementene, og at det ikke blir liggende igjen avfall
- Sørge for tilfredsstillende sanitære løsninger ved arrangementer
- Unngå slitasje på anlegget og grøntområdene (gressplener osv må vernes under store publikumsarrangement)
- Respektere sårbare soner for biologisk mangfold
- Gi arrangementer og servicetilbud en mest mulig grønn profil. I størst mulig grad følge retningslinjer for miljøsertifisering av arrangement
- Ha en miljøvennlig energibruk (unngå bruk av aggregat osv. så langt som råd)
- Sørge for at støynivået i forbindelse med arrangementer (lydprøver o.l.) holdes på et minimum, slik at det ikke sjenerer omgivelsene unødvendig
- Følge adferdsreglene på festningene

Adferdsregler:

Som en av 14 festninger i Norge er Akershus festning et kulturminne vi ønsker å ta vare på for fremtidige generasjoner. Det er derfor viktig at alle som oppholder seg her, har respekt for bygningene og de tilhørende uteområdene, retter seg etter adferdsreglene, og viser varsomhet når de ferdes på området. Adferdsreglene gjelder for alle aktiviteter på anlegget, og arrangører har ansvar for å sikre at alle følger disse reglene.

På denne måten bidrar Forsvarsbygg, leietakerne og samarbeidspartnerne våre til at både dagens besøkende og fremtidige generasjoner kan få en positiv opplevelse av festningen.

Det er derfor:

- Forbudt å tenne bål eller grille på festningsområdet, uansett tid på året
- Påbudt å kaste avfall i tilgjengelige søppelkasser
- Forbudt å ta med seg bygningsdeler, murverk, trevirke eller andre løse gjenstander fra festningsområdet
- Forbud mot metallsøking og påfølgende graving etter funn, uten etter skriftlig avtale med grunneier og kulturminnemyndighetene
- Forbudt å la hunder gå løse på området. Båndtvang gjelder hele området, hele året
- Forbudt å lage sjenerende støy
- Dronerestriksjoner
- Spesielle regler for den enkelte festning; for eksempel for de som ankommer festningen sjøvegen.

Utover dette gjelder Friluftsloven vedrørende varsom ferdsel osv.

23.11.2020

MANDAT**PROSJEKTGRUPPEN «ØKT BYLIV PÅ AKERSHUS FESTNING»****1. Bakgrunn**

Oslo kommune ønsker et samarbeid med Forsvaret om økt byliv på og rundt Akershus festning. Det vises her til de senere årenes satsning på økt byliv i regi av Oslo kommune. Bystyret vedtok i møte 25.okt 2018:

« Byrådet tar initiativ overfor regjeringen for å begynne et langsiktig og gradvis arbeid for økt byliv i Akershus festning.

Bystyret ber byrådet arbeide for at økt byliv på Akershus festning sikrer at området vanligvis kan brukes av allmenheten uten krav til kjøp av tjenester. »

På bakgrunn av dette ble det avholdt et møte mellom Forsvaret og Oslo kommune 29.5.2019 hvor man konkluderte med at det var flere sammenfallende ønsker fra begge parter om økt byliv, og det ble derfor besluttet å inngå et nærmere samarbeid.

Forsvarsdepartementet har lenge vært opptatt av en videreutvikling av festningen og har gitt oppdrag om at festningene skal være åpne og tilgjengelige for publikum, og det skal skapes opplevelser og tilrettelegge for rekreasjon. Festningene er en viktig arena for destinasjonsutvikling i samarbeid med offentlige og sivile aktører. Forsvarsbygg skal videreutvikle festningenes evne og forutsetninger for selvfinansiert virksomhet.

2. Prosjektgruppens medlemmer

Prosjektgruppen består av deltagere fra relevante kommunale virksomheter og relevante avdelinger i Forsvaret:

Janne Wilberg – BYA, Jakob Rønn Hedegaard – PBE, Stein Kolstø – PBE,

Erling Kjærnes – Forsvarets museer (FMU), Rune Karlsen – Akershus kommandantskap (AK), Hanne Berg – Forsvarsbygg (FB), Marte Oftedal – FB, Anna Lena Flatland – SAKK, Tom Andersen – Besøkssenteret Akershus festning.

3. Formålet med samarbeidet / prosjektgruppen

Festningen har ca 1,6 mill. besøkende i året (2019), mens Oslo kommune har ca. 6 mill. besøkende i indre by. Potensiale for økt bruk av festningen er stort, i tillegg til ønske om at festningen skal være et naturlig rekreasjonsområde for byens borgere.

Oppgaven med å legge til rette for økt byliv, må søkes oppnådd i spenningsfeltet mellom muligheter og premisser for festningens bruk, med spesiell vekt på spenningsforholdet mellom åpenhet og sikkerhet.

Oppgaven med å utvikle og tilrettelegge festningen til en attraksjon med opplevelser og aktiviteter, vil styrke arenaen og Oslo by.

23.11.2020

4. Avgrensning av det geografiske området

Arbeidsgruppen skal fortrinnsvis konsentrere seg om et område som avgrenser seg til festningens indre og ytre del, samt festningens forterreng, i tillegg til influensområder og relevante naboområder.

5. Forhold til pågående arbeid

Prosjektgruppens arbeid skal være et supplement til Forsvarets eget utviklingsarbeid innenfor egen sektor og Oslo kommunes ordinære virksomhet, relevante satsinger som Bilfritt byliv og Havnepromenaden, politiske føringer, ansvarsområder etter loven, og ansvar som tomteeier i området.

6. Arbeidsgruppen har ansvar for å:

- Samarbeide om å utvikle strategier og tiltak på kort og lang sikt som kan bidra til økt byliv på Akershus festning.
- Etablere et fast samarbeidsforum slik at arbeidet blir langsiktig og effektivt.
- Utarbeide en rapport i form av en tiltaksliste (kort og lang sikt) med tilhørende strategier for gjennomføring, samt utarbeide forslag til langsiktige strategier som kan bidra til mer helhetlig tenkning i området og mellom aktørene.

7. Frist for ferdigstilling av rapport:

April 2021

I september 2020 ga jeg ledelsen for Forsvarets museer en ordre. Jeg ba dem om å

utrede mulighetene for et nytt museum på Akershus festning. Dette er å betrakte som en forstudie som skal anskueliggjøre og illustrere mulige løsninger. Det forventes at FM bringer inn ekstern ekspertise, herunder kommunikasjonskompetanse og museumsutvikling.

Med utgangspunkt i denne ordren har Forsvarets museer gjennom høsten 2020 og første halvår av 2021 arbeidet med museumsutviklere i Freeman Ryan Design (Australia) og kommunikasjonseksperter i selskapet Try. Arbeidsgruppen har kartlagt noe av potensialet som ligger i nasjonalikonet Akershus festning.

Denne rapporten presenterer arbeidsgruppens visjon for hvordan det indre festnings-området på Akersneset kan bli en unik destinasjon for kulturturisme. Besøkende vil i så fall ønskes velkommen til en sterk visuell formidling av norsk historie, som tar utgangspunkt i festningens middelalder- og renessansearkitektur. Målet er å gi et internasjonalt og nasjonalt publikum en nyskapende museumsopplevelse i et 700-år gammelt miljø.

Den nye kulturattraksjonen kan knyttes sammen med Oscarsborg festning sjøveien. Akershus og Oscarsborg festninger kan slik fungere som én arena for formidling av norsk historie. Sammenhengen med Oslos øvrige kulturinstitusjoner er åpenbar. En ny og ubrutt kulturakse, fra museene på Bygdøy via Astrup Fearnley og Nasjonalmuseet på Aker brygge til kulturinstitusjonene i Bjørvika, vil vokse frem. Akershus festning blir denne aksens midtpunkt.

Samtidig som arbeidsgruppen først og fremst har ønsket å peke på muligheter for museumsutvikling, har ambisjonen hele tiden vært å åpne festningen for befolkningen. Studien bygger videre på en tredelt inndeling av festningsområdet; ytre festning med kontorer, festningsplassen som nasjonal seremoniarena og indre festning som kulturdestinasjon. Rekreasjonsområdene ved fjordens bredder vil utvides og knyttes tettere sammen, i tråd med den pågående utviklingen av Oslo sentrum. Akershus indre festning vil sammen med Vippetangen, som også skal endres og tilgjengeliggjøres, utgjøre et naturlig og spennende bindeledd mellom Bjørvika og Aker brygge.

En utvikling av Akershus festning som kulturdestinasjon vil bidra indirekte og direkte til ny aktivitet i Kvadraturen, som i dag er preget av stillstand. Publikumspotensialet antas å være betydelig. Strømmen av mennesker som vil ha interesse av å besøke et område med høy konsentrasjon av kultur- og rekreasjonsopplevelser må antas å virke berikende for alle kommersielle aktører i Oslo havn og nærliggende områder.

Samtidig som jeg har stor tro på vyene som presenteres her, understreker jeg at arbeidsgruppens oppdrag har vært å se på *muligheter*. Denne mulighetsstudien er ikke en plan for hvordan utviklingen *skal* skje, men en visjon for hvordan den *kan* skje. Noen aktører vil bejuble vyene, noen vil ha kritiske merknader, mens andre vil avblåse dem som luftslott. Dette tar jeg for gitt.

Denne mulighetsstudien er ment som et utgangspunkt for og inspirasjon til den utvidede offentlige samtalen om hvordan Akershus festning skal inngå i bybildet. Vi håper og tror at debatten vil komme. Resultatet vil kanskje bli noe annet enn det som presenteres her. Men behovet for og potensialet som ligger i å utvikle det indre festningsområdet som kulturattraksjon, er opplagt. Det håper jeg mange er enige i, og inviterer med dette alle gode krefter til å ta ordet.

La oss sammen skape en ny nasjonal storstue i hjertet av Oslo by!

Arne Opperud
brigader
sjef Forsvarets fellestjenester og kommandant Akershus festning

SAKSBEHANDLER
Aase Hogfeldt-Eskevik

VÅR REF.
20/09625-36

DERES REF.

VÅR DATO
19.10.2021

DERES DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Forsvarsbygg
Postboks 405 Sentrum
0103 OSLO

Att:

Akershus festning - Mulighetsstudie for videreutvikling av Akershus festning - Tilbakemelding fra Riksantikvaren

Vi viser til befaringsrapport fra 17.juni 2021 og videre koordineringsmøte den 20.august d.å der mulighetsstudien for videreutvikling av Akershus festning ble diskutert. Mulighetsstudien ble oversendt Riksantikvaren den 23.august og ligger tilgjengelig på nett: <https://fm-akershus-festning.vercel.app/>. Som avtalt følger Riksantikvarens skriftlige tilbakemelding.

- Riksantikvaren vurderer at mulighetsstudien på en særdeles god måte kan muliggjøre formidling av et kulturhistorisk mangfold.
- Mulighetsstudien viser, slik Riksantikvaren ser det, langsiktige løsninger for en god fremtidig bruk av Akershus festning.
- Mulighetsstudien aktiviserer nye deler av Akershus festning og viser et potensial for betydelig større tilgjengeliggjøring enn i dag.
- Mulighetsstudien legger opp til at ny bruk og funksjoner skal legges inn i eksisterende strukturer, med et minimum av nye tillegg. Riksantikvaren vurderer dette som svært positivt.

Bakgrunn

Etter ordre fra Forsvarets fellestjenester og kommandanten ved Akershus festning har Forsvarets museer siden september 2020 gjennomført en mulighetsstudie der formålet har vært å utrede mulighetene for flytting av Forsvarsmuseet fra Akershus ytre festning og illustrere en visjon for utvikling av indre festning som destinasjon for kulturturisme.

Mulighetsstudien fremmer en publikumsrettet kulturfestning som inkluderer et nytt forsvarsmuseum med ulike funksjoner rundt i eksisterende bygninger på indre festning og på Bankplassen 3. Videre peker mulighetsstudien på potensialet knyttet til å benytte de underjordiske tunellene og bunkerne til utstillings- og opplevelselokaler. En åpning og aktivisering av disse arealene gir samtidig mulighet til å styrke kommunikasjonen mellom festningen og byen fra sjøsiden med en heis i fjellet, med utgang inne på festningsområdet. I tillegg til arealene tilhørende festningen inkluderer også mulighetsstudien perspektiver på hvordan Akershuskaia kan utvikles for å skape en forbindelse til festningsanlegget, og også hvordan man ytterligere kan styrke attraksjonen Akershus og forsvarsmuseet ved å koble det opp mot Oscarsborg.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren ser at det er gjort et betydelig arbeid med helhetlig vurdering og langsiktig planlegging av Akershus festnings fremtid i denne mulighetsstudien. Akershus er et festningsanlegg som rommer mange lag av historie, herunder noen av nasjonens viktigste hendelser. Anlegget ivaretas godt av Forsvaret, men formidlingen av anlegget og forsvarets historie har et potensial for å styrkes ytterligere.

Riksantikvaren har etterlyst et mer helhetlig grep for langsiktig forvaltning og aktivisering av festningsanleggene. Vi vurderer at denne mulighetsstudien på en god måte tar opp i seg dette. Mulighetsstudien bidrar til å gi retning og føringer for mindre tiltak og endringer i tiden fremover, og samtidig stake ut en kurs for langsiktig drift og utvikling av festningen og området rundt.

Mulighetsstudien legger opp til at ny bruk og funksjoner skal legges inn i eksisterende strukturer, med et minimum av nye tillegg. Studien viser ingen planer for nybygg, men peker på en mulighet for ny bruk av flere eksisterende bygninger og strukturer. Gjennom dette søker man både å tilgjengeliggjøre flere av de historiske bygningene, man ønsker å tilrettelegge for aktiviteter og håndverk som tidligere har hatt en tilhørighet på Akershus, og det er et ønske om å bruke underjordiske tunneller og bunkere til utstillings- og opplevelselokaler. Riksantikvaren anbefaler at nye funksjoner legges til bygninger som tåler bruken, og som ikke krever store

inngrep i kulturminnet. Vi vurderer at mulighetsstudien, med de forslagene som nå ligger inne ser ut til å forholde seg til dette på en god måte.

De underjordiske tunellene og bunkerne kan bli spennende rom for ulike typer formidling. Et annet viktig punkt i mulighetsstudien er ønsket om å etablere en ny heisforbindelse mellom Akershusstranda og Akershus festning. Dette vil gi en ny inngang til Akershus festning og Slott, og bidra til å bedre tilgjengeligheten til anlegget for de som ikke kan gå selv. I denne mulighetsstudien foreslås det å benytte en eksisterende bygning på festningen som heisinngang. Dette kan være en god løsning på en krevende oppgave.

Riksantikvaren vurderer at mulighetsstudien på en særdeles god måte kan muliggjøre formidling av et kulturhistorisk mangfold, samtidig som løsningene synes langsiktige og robuste. Våre synspunkter på mulighetsstudien er generelle og gitt ut fra et overordnet skissemateriale. Vi påpeker at eventuelle kommende endringer eller tillegg som følge av skisseprosjektet er søknadspliktig, og må saksbehandles iht. kulturminneloven.

Vi ser frem imot videre dialog omkring Akershus festnings fremtid og utvikling. Vi har et svært godt samarbeid med Forsvarsbygg, og vi anmoder om at videre saksbehandling går gjennom deres kulturminneseksjon.

Turid Kolstadløkken
avdelingsdirektør

Linda L. Veiby
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Byantikvaren - Oslo, Postboks 2094 Grünerløkka, 0505 OSLO

